

ПРАВА ЛЮДИНИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ

Рекомендація
Парламентської Асамблеї
Ради Європи 1742 (2006)

Неофіційний
переклад

Рекомендація 1742 (2006)¹

Права людини у збройних силах

Парламентська Асамблея

1. Армія – це інституція, завданням якої є захист держави та оборона населення. Участь у збройному протистоянні є її *raison d'être*, безпосередньою ціллю її існування, тому вона обмежена конкретними правилами та вимогами, які охоплюють принципи єдності, ієрархії, дисципліни та виконання наказів.

2. Парламентська Асамблея нагадує про численні ухвалені нею документи щодо сприяння розвитку прав людини у збройних силах та підкреслює їхню незмінну важливість і актуальність. Військовослужбовці розглядаються нею як громадяни в військовій формі, яким мають бути доступні ті самі основоположні свободи, зокрема викладені в Європейській конвенції з прав людини (ETS № 5) і Європейській соціальній хартії (переглянутій) (ETS № 163), і той самий захист їхніх прав та гідності, як і решті громадян, у межах, зумовлених особливим характером військової служби.

3. Відколи низка країн відмовились від військової служби за призовом та створили професійне військо, тоді як армії багатьох держав – членів беруть участь у бойових діях на тих самих театрах військових дій, Асамблея рішуче просуває застосування спільних принципів для регулювання функціонування армії та закріплення умов, за яких вона виконує свої зобов'язання. Не можна очікувати від військовослужбовців, що вони дотримуватимуться

¹ Дебати Асамблеї від 11 квітня 2006 року (11-те засідання (див. Дос. 10861, звіт Комітету з правових питань та прав людини, доповідач: пан Арабаджієв). Текст ухвалено Асамблеєю 11 квітня 2006 року (11-те засідання).

Назва в оригіналі: Human rights of members of the armed forces, Recommendation 1742 (2006), Parliamentary Assembly of the Council of Europe.

Текст підготовлено Радою Європи та використано з її дозволу.

Цей документ опубліковано за домовленістю з Радою Європи, однак повну відповідальність за його зміст несуть виключно перекладач(и) / видавець(ці).

Для відтворення змісту правових документів Ради Європи, таких як конвенції, рекомендації чи резолюції, як частково, так і повністю, французькою або англійською мовами, ліцензія не потрібна.

Джерело тексту завжди має бути вказано у такому форматі:

«© Рада Європи, рік публікації».

Дизайн та верстка обкладинки:
ТОВ «ПромАрт»

Фото на обкладинці: © Shutterstock

Видано Радою Європи, друк:
ТОВ «ПромАрт»

© Рада Європи, червень 2026 р.

у своїй діяльності принципів гуманітарного права і прав людини, якщо повага до прав людини не гарантується в лавах збройних сил. Тому важливо, щоб зусилля Ради Європи з розробки керівних принципів захисту прав людини в збройних силах підтримувались політикою держав – членів, спрямованою на підвищення обізнаності щодо прав людини серед особового складу їхніх збройних сил.

4. Асамблея зазначає, що попри її неодноразові запити до держав – членів, у деяких державах ситуація з дотриманням прав військовослужбовців, закріплених в Європейській конвенції з прав людини та практиці Європейського суду з прав людини, лишається незадовільною. Асамблея висловлює жаль щодо того, що численні обмеження реалізації військовослужбовцями їхніх прав у деяких державах – членах перевищують межі допустимого, передбачені Конвенцією.

5. Асамблея також висловлює жаль, що дотепер питанням військового правосуддя та військової дисципліни, а також кримінальним процесам приділялось замало уваги, і зазначає, що з огляду на різноманітність правових та судових систем у державах – членах було б доцільно провести порівняльний огляд правового регулювання для сприяння забезпечення прав військовослужбовців на свободу, особисту недоторканність та справедливий суд.

6. Асамблея вважає, що Рада Європи повинна приділяти більше уваги питанню становища жінок у збройних силах. Велика кількість жінок на військовій службі зазнають сексуальних домагань. Питання доступу до військової служби та конкретних посад у збройних силах, кар'єрного зростання та рівних прав безпосередньо стосуються дискримінації жінок, який потребує окремого ґрунтовного розгляду.

7. Асамблея прикро вражена та обурена становищем військовослужбовців у збройних силах деяких державах – членах, де вони зазнають знущань, нелюдського поводження, системного булінгу (цькування), насильства, жорстокого поводження та катування, що становлять надзвичайно тяжкі порушення їхніх прав. Це також стосується «обрядів посвяти» (дідівщини), які, попри періодичні скарги неурядових організацій, лишаються усталеною практикою в збройних силах деяких країн.

8. Асамблея нагадує, що право на відмову від несення військової служби з релігійних або інших переконань є важливим елементом права на свободу думки, совісті та релігії, закріпленого у Загальній декларації прав людини та Європейській конвенції з прав людини.

9. Асамблея закликає держави – члени забезпечити реальний та ефективний захист прав людини у збройних силах, а саме:

9.1. дозволити військовослужбовцям долучатися до професійних представницьких об'єднань або професійних спілок, уповноважених вести переговори з питань, пов'язаних з оплатою та умовами праці, а також створювати консультативні органи на всіх рівнях за участю вищезазначених об'єднань або професійних спілок, які представляють інтереси усіх категорій особового складу;

9.2. запровадити, якщо такого інституту ще не створено, автономний цивільний інститут військового омбудсмена, який відповідатиме за підтримку основоположних прав військовослужбовців, забезпечення дотримання цих прав, надання правової допомоги військовослужбовцям та отримання скарг про порушення їхніх прав; до такого омбудсмена військовослужбовці повинні мати змогу конфіденційно звертатися у випадках

виникнення трудових спорів або інших питань, що виникають під час виконання ними своїх обов'язків;

9.3. усунути існуючі обмеження виборчих прав військовослужбовців;

9.4. дозволити військовослужбовцям та особовому складу збройних сил вступати до законних політичних партій;

9.5. прийняти або внести зміни до законодавства та підзаконних нормативно-правових актів, щоб забезпечити їх відповідність положенням Європейської конвенції з прав людини та практиці Європейського суду з прав людини, включно з військовими кодексами та внутрішніми військовими статутами, в яких мають бути чітко викладені права та обов'язки особового складу збройних сил;

9.6. скасувати будь-які діючі застереження щодо застосування положень статей 5 і 6 Європейської конвенції з прав людини;

9.7. внести до свого законодавства право бути зареєстрованим як особа, яка відмовляється від несення військової служби з релігійних або інших міркувань у будь-який час, а саме до, під час або після проходження військової служби, а також право кадрових військовослужбовців отримувати статус особи, яка відмовляється від несення військової служби з міркувань совісті;

9.8. терміново вжити, де це необхідно, належних заходів, щоб покласти край свавіллю та практикам булінгу (цькування) у збройних силах, а також подолати практику замовчування таких випадків в збройних силах, яка забезпечує безкарність за такі дії;

9.9. забезпечити ретельне, відкрите та оперативне розслідування кожного випадку порушення прав, про яке було повідомлено органи влади, а також переслідування та притягнення до відповідальності винних осіб.

10. Асамблея рекомендує Комітету міністрів підготувати та прийняти настанови у вигляді нової рекомендації державам – членам, спрямованої на гарантування поваги до прав людини з боку збройних сил і в їхніх межах, спираючись на положення Європейської конвенції з прав людини й практики Європейського суду з прав людини, попередні рекомендації Комітету міністрів, рекомендації Парламентської асамблеї та комісара Ради Європи з прав людини. Настанови щодо прав особового складу збройних сил, незалежно від їхнього статусу (призовники, добровольці або кадрові військовослужбовці) повинні включати щонайменше перелік прав, наведений нижче.

10.1. Військовослужбовці повинні користуватися такими основоположними правами та свободами:

10.1.1. право на життя (беручи до уваги небезпеки, притаманні військовій справі);

10.1.2. право на захист від катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

10.1.3. заборона рабства, підневільного стану, залучення до виконання завдань, що є несумісними з їх призначенням на службу з оборони держави, і примусової чи обов'язкової праці;

10.1.4. право на правовий захист у разі порушення їхніх

прав, на свободу та особисту недоторканність, на справедливий розгляд справи незалежним судом, а також право на оскарження;

10.1.5. заборона дискримінації;

10.1.6. право на свободу думки, совісті та релігії;

10.1.7. право повною мірою користуватися громадянськими правами, особливо виборчим правом;

10.1.8. право на повагу до власності;

10.1.9. право на шлюб і створення сім'ї.

10.2. Військовослужбовці мають такі основоположні свободи й права, які, однак, можуть підлягати певним обмеженням:

10.2.1. право на свободу вираження поглядів;

10.2.2. право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання, включно з правом створювати професійні спілки та вступати до політичних партій;

10.2.3. право на повагу до свого приватного та сімейного життя, до свого житла та кореспонденції.

10.3. Будь-які обмеження щодо здійснення та користування військовослужбовцями правами, зазначеними в пункті 10.2, мають відповідати таким чітким критеріям:

10.3.1. вони повинні відповідати законній меті, бути чітко обґрунтованими потребами та особливостями військового

життя, дисципліни та підготовки, та бути пропорційними визначеній меті;

10.3.2. вони мають бути доведеними до відома, передбачуваними та чітко визначеними законом і відповідати положенням конституції;

10.3.3. вони не повинні необґрунтовано ставити під загрозу фізичне або психічне здоров'я військовослужбовців;

10.3.4. вони повинні відповідати межах, встановленими Європейською конвенцією з прав людини.

10.4. Військовослужбовці також мають користуватись економічними та соціальними правами, а саме:

a. правом на гідне житло належного рівня;

b. право на справедливу винагороду та пенсійне забезпечення;

c. право на охорону здоров'я та безпечні умови праці;

d. право на гідне і достатнє харчування

10.5. Військовослужбовці повинні бути проінформовані про їхні права та пройти навчання з метою підвищення їхньої обізнаності щодо прав людини.

11. Асамблея також рекомендує Комітету міністрів:

11.1. переглянути її пропозицію щодо внесення права на відмову від несення військової служби з релігійних або інших

переконань до Європейської конвенції з прав людини шляхом розробки додаткового протоколу про внесення змін до підпункту «b» пункту 3 статті 4 й статті 9;

11.2. окремо розглянути становище жінок у збройних силах;

11.3. надавати Асамблеї повну та стабільну підтримку в реалізації політики повної нетерпимості до булінгу (цькування) в збройних силах.

Ця публікація містить неофіційний український переклад Рекомендації 1742 (2006) Парламентської асамблеї Ради Європи «Права людини у збройних силах» – одного з ключових міжнародних документів, присвячених захисту прав і свобод військовослужбовців.

Рекомендація утверджує принцип, за яким військовослужбовці є насамперед громадянами у військовій формі та мають користуватися тими самими основоположними правами й гарантіями, що й інші громадяни, з урахуванням особливостей військової служби.

Рекомендація визначає стандарти захисту людської гідності, свободи совісті, права на справедливий суд, свободи об'єднання, соціальних та економічних прав військових, а також закликає держави протидіяти дискримінації, насильству, булінгу та безкарності у збройних силах.

Неофіційний переклад Рекомендації з англійської на українську мову виконано в рамках проекту Ради Європи «Права ветеранів та особового складу Збройних сил в Україні», що реалізується в межах Плану дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023–2026 роки.

UKR

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона нараховує 46 держав-членів, включно з усіма державами – членами Європейського Союзу. Усі держави – члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини – договору, спрямованому на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах.

